

**Supplement bij het rapport
De illegale handel van
geneesmiddelen via internet**

Een analyse van het toezicht in Nederland

Augustus 2016

Radboudumc

Dit onderzoek is uitgevoerd in de Academische Werkplaats Toezicht. In deze werkplaats werken samen ZonMw, de IGZ en vier kennisinstututen: IQ healthcare (Radboudumc, Nijmegen), instituut Beleid & Management Gezondheidszorg (Erasmus Universiteit Rotterdam), NIVEL (Utrecht) en EMGO+ (VUmc, Amsterdam). In de Academische Werkplaats Toezicht wordt een door ZonMw gefinancierd onderzoeksprogramma uitgevoerd naar de effectiviteit van toezicht en de determinanten daarvan. Doel van het onderzoek is een bijdrage te leveren aan de verbetering en vernieuwing van het toezicht en de effectiviteit van het toezicht te verhogen.

Leden projectgroep

Jan-Willem Weenink MSc, onderzoeker, IQ healthcare, Radboudumc

Mirjam Harmsen PhD, onderzoeker, IQ healthcare, Radboudumc

Tijn Kool MD PhD, senior onderzoeker, IQ healthcare, Radboudumc

Dit is een publicatie van het Scientific Center for Quality of Healthcare (IQ healthcare), Radboudumc. De studie is uitgevoerd in opdracht van ZonMw.

Radboudumc

Inhoudsopgave

Organisatie project: Begeleidingscommissie	4
Deelonderzoek 1: Literatuuronderzoek	5
Methode	5
Resultaten	6
Literatuurlijst met geïnccludeerde artikelen	8
Deelonderzoek 2: Interviewstudie	13
Methode	13
Geïnterviewde personen/organisaties	13
Deelonderzoek 3: Casestudies	15
Methode	15
Resultaten	16
Deelonderzoek 4: Invitational Conference	20
Programma	20
Resultaten	21

Bijbehorende publicatie

Weenink J, Harmsen M, Kool T. De illegale handel van geneesmiddelen via internet. Een analyse van het toezicht in Nederland. Nijmegen: IQ healthcare, Radboudumc, 2016.

Organisatie project: Begeleidingscommissie

Een externe commissie bestaande uit inhoudelijk betrokkenen en experts op het thema illegale geneesmiddelenhandel heeft het project begeleid. De commissie werd voorgezeten door prof. dr. Paul Robben, bijzonder hoogleraar Effectiviteit van toezicht op de kwaliteit van de gezondheidszorg, en adviseur Onderzoek en Innovatie bij de IGZ. Overige leden betroffen betrokkenen vanuit de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ), Openbaar Ministerie (OM), Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit (NVWA) en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM).

De begeleidingscommissie betrof een adviesorgaan en draagt geen verantwoordelijkheid voor de inhoud van dit rapport en andere aspecten van het project. Doel was om de commissie te informeren over de opzet en uitkomsten van het project, inhoudelijk feedback te laten geven hierop en om beleidsaspecten met elkaar te bespreken. Er zijn in totaal vier bijeenkomsten gehouden (oktober 2015, januari 2016, april 2016 en juni 2016).

Tabel 1: Samenstelling begeleidingscommissie

Naam	Organisatie
Paul Robben, voorzitter	Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ)
Kees Bakker	Openbaar Ministerie (OM)
Bas van der Heide	Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ)
Hans Heuvelmans	Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ)
Martin Kooijman	Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit (NVWA)
Bastiaan Venhuis	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)

Deelonderzoek 1: Literatuuronderzoek

Methode

In juli 2015 is gezocht in de wetenschappelijke databases Pubmed, Medline en Embase en in de bibliotheeksystemen Picarta en WorldCat naar publicaties uit het jaar 2005 of later. Voor de drie medisch wetenschappelijke databases is een vergelijkbare zoekstrategie ontwikkeld bestaande uit drie pijlers: (1) geneesmiddelen¹, (2) illegale handel, en (3) internet. In Picarta en WorldCat is een zoekstrategie ontwikkeld bestaande uit twee pijlers: (1) vervalst of illegaal, en (2) geneesmiddelen. In Picarta is deze zoekstrategie zowel in het Engels als in het Nederlands uitgevoerd. Met beide zoekstrategieën is ook in Grijze Literatuur in Nederland (GLIN) gezocht.

Box 1: Zoekstrategieën literatuurstudie

Pubmed

1. Pharmaceutical preparations [MeSH] OR Drug*[tiab] OR Pharmaceutical* [tiab] OR Medicine* [tiab] OR Medication [tiab] OR Medical product* [tiab]
 2. Drug trafficking [MeSH] OR Prescription drug diversion [MeSH] OR Commerce [MeSH] OR Illegal trade [tiab] OR Illicit trade [tiab] OR trafficking [tiab] OR smuggling [tiab] OR commerce [tiab]
 3. Internet [MeSH] OR internet [tiab] OR online [tiab] OR world wide web [tiab]
- 1 AND 2 AND 3

Medline

1. (Pharmaceutical preparations or Drug* or Pharmaceutical* or Medicine* or Medication or Medical product*).mp
 2. (Drug trafficking or Prescription drug diversion or Commerce or Illegal trade or Illicit trade or trafficking or smuggling or commerce).mp
 3. (Internet or Online or World wide web).mp
- 1 AND 2 AND 3

Embase

1. exp drug/ or (Drug* or Pharmaceutical* or Medicine* or Medication or Medical product*).mp
 2. exp crime/ or (Illegal trade or Illicit trade or Trafficking or Commerce or Smuggling).mp
 3. exp Internet/ or (internet or online or world wide web).mp
- 1 AND 2 AND 3

Picarta

1. Engelstalige zoekstrategie: (counterfeit*) en (medic* of pharmaceut* of drug* of tablet* of supplement* of product* of pill* of dietary* of painkiller* of prescription* of preparation*)
 2. Nederlandstalige zoekstrategie: (vervalst nep illegal* namaak) en (tabl* of medic* of geneesmidd* of pil* of middel* of supplement* of produ#t of afslankprodu#t of pijnstill* of prepara*t* of recept*)
- 1 OR 2

WorldCat

(counterfeit) AND (medic* OR pharmaceut* OR tabl* OR supplement* OR product* OR pill* OR dietary OR painkiller* OR drug* OR prescription* OR preparation*) > 'Medicine' (zoekstrategie Counterfeit)

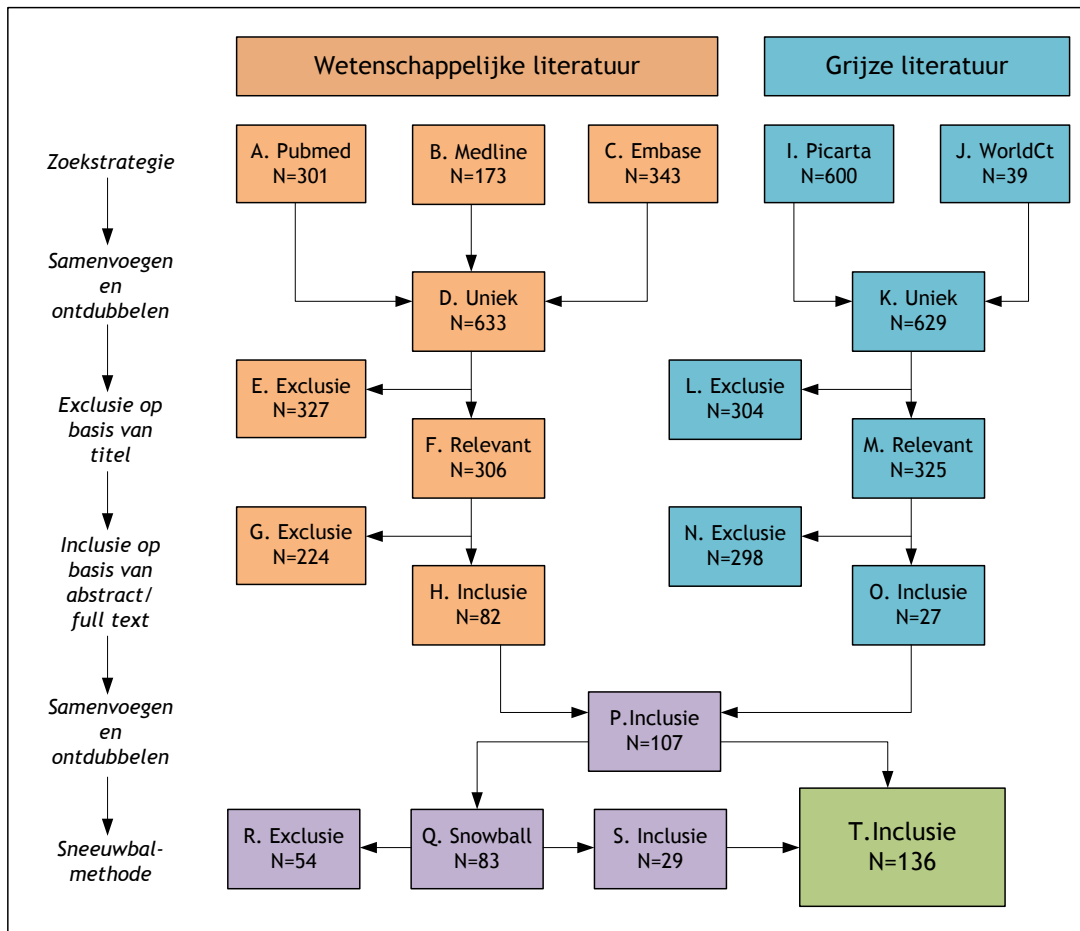
¹ Het betreft geneesmiddelen zoals gedefinieerd in de Geneesmiddelenwet met inachtneming van het arrest van het Europese Hof van Justitie van 10 juli 2014. Dat betekent dat we tevens producten betrekken met een farmacologisch actieve stof die worden gekocht om te genezen (letterlijk: 'aangediend als hebbende therapeutische of profylactische eigenschappen met betrekking tot ziekten bij de mens).

De vervolgpcedure voor beide typen databases was vervolgens hetzelfde, maar werd wel apart van elkaar uitgevoerd (zie Figuur 1). De gevonden publicaties zijn gecombineerd in één database in Endnote. Daarbij zijn de dubbel gevonden publicaties geëxcludeerd. De titels van deze publicaties zijn door één onderzoeker doorgenomen en publicaties die duidelijk niet over illegale handel van geneesmiddelen op het internet gingen zijn verwijderd. Tevens zijn alleen publicaties in het Nederlands, Engels en Duits geïnccludeerd. Een tweede onderzoeker heeft deze lijst verwijderde publicaties gecontroleerd. Vervolgens hebben twee onderzoekers onafhankelijk van elkaar de overgebleven publicaties op titel, abstract en waar nodig volledige tekst beoordeeld ter inclusie voor de literatuurstudie. Uitkomsten hiervan zijn met elkaar besproken en waar discrepantie was is dit besproken met een derde onderzoeker tot er consensus was.

Van de geïnccludeerde artikelen zijn vervolgens de referentielijsten doorgenomen om eerdere relevante artikelen te achterhalen die door onze search gemist zijn. Tevens is gekeken naar artikelen die de geïnccludeerde artikelen hebben geciteerd om zo recentere artikelen te achterhalen die door onze search gemist zijn (zogenoemde sneeuwbalmethode). Mogelijke relevante artikelen zijn door één onderzoeker geselecteerd en door een andere onderzoeker onafhankelijk beoordeeld voor inclusie. Artikelen waarvoor discrepantie bestond zijn door de drie onderzoekers besproken tot er consensus was.

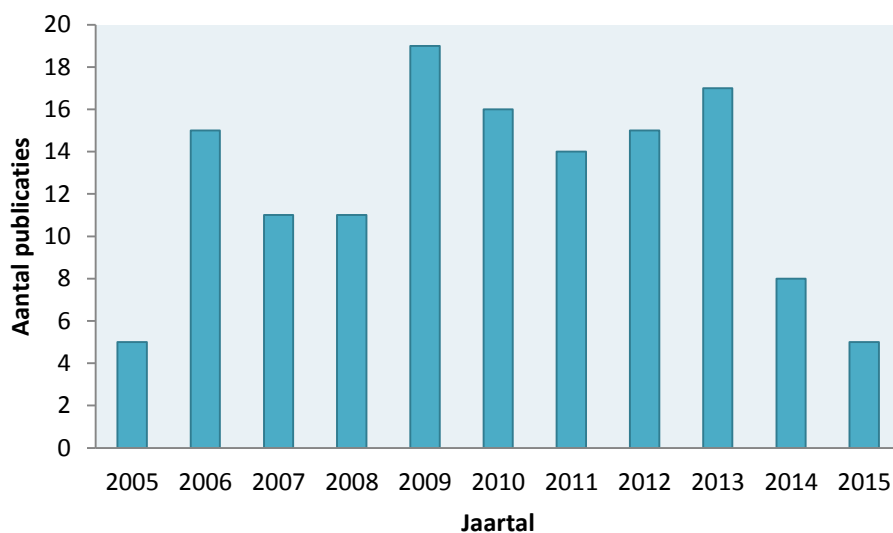
Resultaten

In de medisch wetenschappelijke databases zijn in totaal 633 unieke publicaties achterhaald. In de 'grijze literatuur' leverde de combinatie van de Engelstalige (579 hits) en Nederlandstalige (21 hits) zoekstrategieën in Picarta en WorldCat, 629 unieke publicaties op. GLIN leverde geen relevante artikelen op. In totaal zijn vanuit de wetenschappelijke en grijze literatuur 107 unieke publicaties geïnccludeerd voor de literatuurstudie. De sneeuwbalmethode leverde vervolgens 29 extra artikelen op voor inclusie, waardoor totaal 136 artikelen in de studie zijn geïnccludeerd (Figuur 1).

Figuur 1: Flowchart literatuurstudie

Een overzicht van de 136 geïncludeerde artikelen en een uiteenzetting van jaar van publicatie volgen hieronder (Figuur 2).

Figuur 2: Publicatiejaar 136 geïncludeerde artikelen

Literatuurlijst met geïnccludeerde artikelen

1. Adams JU. An Op-Ed concerning steroids and the law: How the Internet has changed illegal drug trade and its prosecution. *Physiology & Behavior*. 2010;100(3):205-7.
2. Alexander A. Buying drugs over the Internet: Who is regulating pharmacies on the World Wide Web. *Syracuse Science and Technology Law Reporter*. 2006;March 18.
3. Alwon B, Solomon G, Hussain F, Wright D. A detailed analysis of online pharmacy characteristics to inform safe usage by patients. *International Journal of Clinical Pharmacy*. 2015;37:148.
4. Attaran A. Stopping murder by medicine: Introducing the model law on medicine crime. *Am J Trop Med Hyg*. 2015;92(6 Suppl):127-32.
5. Attaran A, Bate R, Kendall M. Why and how to make an international crime of medicine counterfeiting. *Journal of International Criminal Justice*. 2011;9(2):325-54.
6. Bannon M. So-called "legal highs". *Qjm*. 2010;103(10):725-6.
7. Barratt MJ. Silk Road: eBay for drugs. *Addiction*. 2012;107(3):683.
8. Barratt MJ, Ferris JA, Winstock AR. Use of Silk Road, the online drug marketplace, in the United Kingdom, Australia and the United States. *Addiction*. 2014;109(5):774-83.
9. Bate R. The Deadly World of Fake Drugs. *Foreign Policy*. 2009;October 6.
10. Bate R. *Phake : the deadly world of falsified and substandard medicines*. Washington, DC: AEI Press; 2012.
11. Bate R, Attaran A. A counterfeit drug treaty : great idea, wrong implementation. *The Lancet*. 2010;376(9751):1446-9.
12. Blackstone EA, Fuhr Jr JP, Pociask S. The health and economic effects of counterfeit drugs. *American Health and Drug Benefits*. 2014;7(4):216-24.
13. Bostwick J, Lineberry T. Do cheap internet drugs threaten the safety of the doctor-patient relationship? *Expert Opin Drug Saf*. 2007;6:9-13.
14. Brijnath B. Pills, pluralism, risk and citizenship: Theorising e-pharmacies. *BioSocieties*. 2012;7:294-307.
15. Burci GL. Public health and "counterfeit" medicines: the role of the World Health Organization. *Insights ; vol 17, issue 2*. Washington, DC: American Society of International Law; 2013. p. [6].
16. Büttner O, Schulz S, Silberer G. Perceived risk and deliberation in retailer choice: consumer behavior towards online pharmacies. *Adv Consum Res*. 2006;33:197-202.
17. Castronova JR. Operation Cyber Chase and other agency efforts to control Internet drug trafficking: The "virtual" enforcement initiative is virtually useless. *Journal of Legal Medicine*. 2006;27(2):207-24.
18. Catizone CA. Counterfeit Drugs and States' Efforts to Combat the Problem. *Journal of Pharmacy Practice*. 2006;19(3):165-70.
19. Chambliss WG, Carroll WA, Kennedy D, Levine D, Mone MA, Douglas Ried L, et al. Role of the pharmacist in preventing distribution of counterfeit medications. *Pharma Times*. 2012;44(4):23-5.
20. Chaturvedi AK, Singh UK, Kumar A. Online pharmacy: An e-strategy for medication. *International Journal of Pharmaceutical Frontier Research*. 2011;1(1):146-58.
21. Chaudhry PE, Stumpf SA. The challenge of curbing counterfeit prescription drug growth: Preventing the perfect storm. *Business Horizons*. 2013;56(2):189-97.
22. Cicero T, Ellis M. Health outcomes in patients using no-prescription online pharmacies to purchase prescription drugs. *J Med Internet Res*. 2012;14:e174.
23. Cicero TJ, Shores CN, Paradis AG, Ellis MS. Source of drugs for prescription opioid analgesic abusers: A role for the internet? *Pain Medicine*. 2008;9(6):718-23.
24. Coleman K, Zilinskas RA. Fake botox, real threat.[Erratum appears in *Sci Am*. 2010 Oct;303(4):12]. *Scientific American*. 2010;302(6):84-9.
25. Cordaro FG, Lombardo S, Cosentino M. Selling androgenic anabolic steroids by the pound: identification and analysis of popular websites on the Internet. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*. 2011;21(6):e247-59.
26. Davies S, Wood D, Smith G, Button J, Ramsey J, Archer R, et al. Purchasing 'legal highs' on the Internet— is there consistency in what you get? *Q J Med*. 2010;103:489-93.
27. Davis JJ, Cross E, Crowley J. Pharmaceutical websites and the communication of risk information. *J Health Commun*. 2007;12(1):29-39.
28. de Sadeleer N. Restrictions of the sale of pharmaceuticals and medical devices such as contact lenses over the internet and the free movement of goods. *European Journal of Health Law*. 2012;19(1):3-28.
29. deKieffer D. The Internet and the Globalization of Counterfeit Drugs. *Journal of Pharmacy Practice*. 2006;19(3):171-7.
30. Dennehy CE, Tsourounis C, Miller AE. Evaluation of herbal dietary supplements marketed on the internet for recreational use. *Ann Pharmacother*. 2005;39(10):1634-9.

31. Deus L. Technological roles in combating drug diversion and counterfeiting. *Journal of Pharmacy Practice*. 2006;19(3):146-52.
32. Dolliver DS. Evaluating drug trafficking on the Tor Network: Silk Road 2, the sequel. *Int J Drug Policy*. 2015.
33. Donaldson C. The number of people buying medicine online. *Journal of the Royal Society for the Promotion of Health*. 2008;128(6):284.
34. Dussart C, Mazonot C, Grelaud G. Dealing with illegal pharmaceutical sales over the Internet; can we benefit from lessons learned from informal drug sellers in Africa? *Research In Social & Administrative Pharmacy*. 2011;7(2):208-9.
35. EAASM. The counterfeiting superhighway 2008. Available from: http://v35.pixelcms.com/ams/assets/312296678531/455_EAASM_counterfeiting%20report_020608.pdf.
36. Eltis K. A first step towards curtailing illicit cross-border I-pharma: drawing practical solutions from the regulation of on-line gambling. *Health Law Journal*. 2008;16:173-205.
37. Felman F. Big pharma facing brandjacking battle: Study confirms that sales of questionable drugs in illicit online pharmacies and B2B exchange sites continue to rise, putting supply chains and consumers at risk. *Pharmaceutical Processing*. 2009;24(1):12-4.
38. Fittler A, Bösze G, Botz L. Evaluating aspects of online medication safety in long-term follow-up of 136 Internet pharmacies: illegal rogue online pharmacies flourish and are long-lived. *Journal of Medical Internet Research*. 2013;15(9):e199.
39. Forman RF. Narcotics on the net: The availability of web sites selling controlled substances. *Psychiatric Services*. 2006;57(1):24-6.
40. Forman RF, Marlowe DB, McLellan AT. The internet as a source of drugs of abuse. *Current Psychiatry Reports*. 2006;8(5):377-82.
41. Foxhall K. Global counterfeiting still growing, U.S. commerce official says. *Drug Topics*. 2008;152(9).
42. Friese B. EMEA and EU Commission - Topical news: European Commission policy against counterfeit medicines for human use. *Pharmazeutische Industrie*. 2008;70(4):481-2.
43. Gallagher CT, Chapman LE. Classification, location and legitimacy of web-based suppliers of Viagra to the UK. *International Journal of Pharmacy Practice*. 2010;18(6):341-5.
44. Gebhart F. Online Ed drug purchases pose health risks, korean study shows. *Drug Topics*. 2010;154(10).
45. Gelatti U, Pedrazzani R, Marcantoni C, Mascaretti S, Repice C, Filippucci L, et al. 'You've got m@il: Fluoxetine coming soon!': Accessibility and quality of a prescription drug sold on the web. *International Journal of Drug Policy*. 2013;24(5):392-401.
46. Gernburd P, Jadad AR. Will spam overwhelm our defenses? Evaluating offerings for drugs and natural health products. *PLoS Medicine*. 2007;4(9):1460-3.
47. Godlee F. Time for global action on fake and substandard drugs. *BMJ (Online)*. 2012;345(7884).
48. Gray N. The evolution of online pharmacies. *SelfCare Journal*. 2011;2(3):76-86.
49. Gregory PJ. Availability of DMAA supplements despite US Food and Drug Administration action. *JAMA Internal Medicine*. 2013;173(2):164-5.
50. Griffiths P, Sedefov R, Gallegos A, Lopez D. How globalization and market innovation challenge how we think about and respond to drug use: 'Spice' a case study. *Addiction*. 2010;105(6):951-3.
51. Hillebrand J, Olszewski D, Sedefov R. Legal highs on the Internet. *Substance Use & Misuse*. 2010;45(3):330-40.
52. Holtgrafe C, Zentes J. Multifaceted determinants of online non-prescription drug information seeking and the impact on consumers' use of purchase channels. *Health Informatics Journal*. 2012;18(2):95-110.
53. Iheanacho I. Not a silly story. *BMJ*. 2008;337:a919.
54. Inciardi JA, Surratt HL, Cicero TJ, Kurtz SP, Martin SS, Parrino MW. The "black box" of prescription drug diversion.[Erratum appears in *J Addict Dis*. 2013;32(3):323]. *Journal of Addictive Diseases*. 2009;28(4):332-47.
55. Inciardi JA, Surratt HL, Cicero TJ, Rosenblum A, Ahwah C, Bailey JE, et al. Prescription drugs purchased through the internet: Who are the end users? *Drug Alcohol Depend*. 2010;110(1):21-9.
56. Inciardi JA, Surratt HL, Kurtz SP, Cicero TJ. Mechanisms of prescription drug diversion among drug-involved club- and street-based populations. *Pain Medicine*. 2007;8(2):171-83.
57. Internet Drug Outlet. Internet drug outlet identification program 2012. Available from: <http://www.nabp.net/news/assets/InternetReport1-11.pdf>.
58. Intomart GfK. Geneesmiddelen op internet: Een internet-onderzoek in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid. Hilversum: Intomart GfK bv; 2009.
59. Jackson G. Faking it : the dangers of counterfeit medicine on the internet. *International Journal of Clinical Practice*. 2009;63(2):181.

60. Jena A, Goldman D, Foster S, Califano J. Prescription medication abuse and illegitimate internet-based pharmacies. *Annals of Internal Medicine*. 2011;155:848-50.
61. Jessop N. Campaign against counterfeit drugs continues. *Pharmaceutical Technology Europe*. 2013;25(5):16-9.
62. Jones DO. Drug Supply Chain Security Act of 2013 and its computer system implementation. Cheney, Washington: Eastern Washington University; 2014.
63. Jordan MA, Haywood T. Evaluation of internet websites marketing herbal weight-loss supplements to consumers. *J Altern Complement Med*. 2007;13(9):1035-43.
64. Kando-Pineda C. How the Federal Trade Commission is fighting cancer treatment scams. *Journal of Oncology Practice*. 2010;6(1):50-1.
65. Kirby MG, Kirby M. The counterfeit conundrum. *International Journal of Clinical Practice*. 2012;66(3):229-31.
66. Koenraadt RM. Blauwe pillen op de zwarte markt : een exploratief onderzoek naar het gebruik en de verkoop van illegale erectiemiddelen in Nederland. Scriptiereeks van het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen van de Universiteit Utrecht ; dl 2. Oisterwijk: Wolf Legal Publishers; 2012.
67. Kontnik LT. Manufacturer and industry responses to the counterfeiting challenge. *Journal of Pharmacy Practice*. 2006;19(3):140-5.
68. Kwan D, Beyene J, Shah P. Adverse Consequences of Internet Purchase of Pharmacologic Agents or Dietary Supplements. *Journal of Pharmacy Technology*. 2009;25:355-60.
69. Lagan BM, Dolk H, White B, Uges DR, Sinclair M. Assessing the availability of the teratogenic drug isotretinoin outside the pregnancy prevention programme: a survey of e-pharmacies. *Pharmacoepidemiology & Drug Safety*. 2014;23(4):411-8.
70. Laven DL. Prescription drug wholesalers: Drug distribution and the inspection process (a Florida perspective). *Journal of Pharmacy Practice*. 2006;19(4):196-214.
71. Law E, Youmans SL. Combating Counterfeit Medications : The California Pharmacist Perspective. *Journal of Pharmacy Practice*. 2011;24(1):114-22.
72. LegitScript. BingRx Report 2009. Available from: www.legitscript.com/BingRxReport.pdf.
73. LegitScript. YahooRx Report 2009. Available from: www.legitscript.com/YahooRxAnalysis.pdf.
74. Leontiadis N. Structuring disincentives for online criminals. Pittsburgh, PA: Carnegie Mellon University; 2014.
75. Levaggi R, Marcantoni C, Filippucci L, Gelatti U. Not a good buy: value for money of prescription drugs sold on the internet. *Health Policy*. 2012;106(3):241-5.
76. Liang BA. Over the virtual and geographic borders: Understanding importation and counterfeit drugs. *California Western International Law Journal*. 2005;36(1):7-18.
77. Liang BA. Fade to black: importation and counterfeit drugs. *American Journal of Law & Medicine*. 2006;32(2-3):279-323.
78. Liang BA. Parallel trade in pharmaceuticals : Injecting the counterfeit element into the public health. *North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation*. 2006;31(4):847-900.
79. Liang BA, Mackey T. Searching for safety: addressing search engine, website, and provider accountability for illicit online drug sales. *American Journal of Law & Medicine*. 2009;35:125-84.
80. Liang BA, Mackey TK, Archer-Hayes AN, Shinn LM. Illicit online marketing of lorcaserin before DEA scheduling. *Obesity*. 2013;21(5):861-4.
81. Liang BA, Mackey TK, Lovett KM. Illegal "no prescription" internet access to narrow therapeutic index drugs. *Clinical Therapeutics*. 2013;35(5):694-700.
82. Mackey TK. Global governance and diplomacy solutions for counterfeit medicines. San Diego, CA: University of California/San Diego State University 2013.
83. Mackey TK, Aung P, Liang BA. Illicit Internet availability of drugs subject to recall and patient safety consequences. *International Journal of Clinical Pharmacy*. 2015;07 July.
84. Mackey TK, Liang BA. The global counterfeit drug trade: patient safety and public health risks. *Journal of Pharmaceutical Sciences*. 2011;100(11):4571-9.
85. Mackey TK, Liang BA. Separating online piracy from counterfeit medicines: The need for policy reform and a call to action. *Health Policy and Technology*. 2012;1(3):120-2.
86. Mackey TK, Liang BA. Global reach of direct-to-consumer advertising using social media for illicit online drug sales. *Journal of Medical Internet Research*. 2013;15(5):e105.
87. Mackey TK, Liang BA. Improving global health governance to combat counterfeit medicines: A proposal for a UNODC-WHO-Interpol trilateral mechanism. *BMC Medicine*. 2013;11:233.
88. Mackey TK, Liang BA. Pharmaceutical digital marketing and governance: Illicit actors and challenges to global patient safety and public health. *Globalization and Health*. 2013;9:45.

89. Mahe E, Saiag P, Aegerter P, Beauchet A. Shopping for psoriasis medications on the Internet. *Journal of the European Academy of Dermatology & Venereology*. 2009;23(9):1050-5.
90. Mainous III AG, Everett CJ, Post RE, Diaz VA, Hueston WJ. Availability of antibiotics for purchase without a prescription on the internet. *Annals of Family Medicine*. 2009;7(5):431-5.
91. Mayor S. More than half of drugs sold online are fake or substandard. *BMJ*. 2008;337:a618.
92. Meadows M. Use caution buying medical products online. *FDA consumer*. 2005;39(1):28-34.
93. Medvedyeva Y, Tolochko V, Zarichkova M, Tolochko K. Internet-pharmacies - analysis of the world experience. *International Journal of Pharmaceutical Sciences Review and Research*. 2012;13(2):9-16.
94. Microsoft Adcenter. microsoft adcenters response to LegitScript and Knujons report 2009. Available from: <http://community.microsoftadvertising.com/blogs/advertiser/archive/2009/08/07/microsoft-adcenter-s-response-to-legitscript-and-knujon-s-report.aspx>.
95. Mutschler J, Diehl A, Kiefer F. [Illegal purchase of psychotropic drugs from the internet]. *Nervenarzt*. 2007;78(7):818-20.
96. National Center on Addiction and Substance Abuse at Columbia University. "You've Got Drugs!" V: Prescription Drug Pushers on the Internet; A CASA White Paper. New York: Columbia University; 2008.
97. Nazeri A, Massumi A, Wilson JM, Frank CM, Bensler M, Cheng J, et al. Arrhythmogenicity of weight-loss supplements marketed on the Internet. *Heart Rhythm*. 2009;6(5):658-62.
98. OECD. The economic impact of counterfeiting and piracy: Executive summary. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2007.
99. Orizio G, Merla A, Schulz P, Gelatti U. Quality of online pharmacies and websites selling prescription drugs: A systematic review. *Journal of Medical Internet Research*. 2011;13:e74.
100. Orizio G, Rubinelli S, Schulz P, Domenighini S, Bressanelli M, Caimi L, et al. "Save 30% if you buy today". Online pharmacies and the enhancement of peripheral thinking in consumers. *Pharmacoepidemiology and Drug Safety*. 2010;19:9.
101. Orizio G, Schulz P, Domenighini S, Caimi L, Rosati C, Rubinelli S, et al. Cyberdrugs: A cross-sectional study of online pharmacies characteristics. *European Journal of Public Health*. 2009;19(4):375-7.
102. Orsolini L, Francesconi G, Papanti D, Giorgetti A, Schifano F. Profiling online recreational/prescription drugs' customers and overview of drug vending virtual marketplaces. *Human Psychopharmacology*. 2015;30:302-18.
103. Pellek A. Rogue Pharmacies - Government and private sector efforts take on counterfeit drugs online. *Pharmaceutical Technology*. 2011;35(2):14-6.
104. Perks B. Faking it Counterfeit medicines can kill – So shouldn't we lock up the people producing them? Bea Perks finds out it's not quite that simple. *Chemistry world*2011.
105. Reiss JB, Croyder D, McCabe B, DeFeo M, Ruin M, Talbot M. Your business in court and at federal agencies: 2011-2012. *Food and Drug Law Journal*. 2013;68(1):1-51.
106. Rynor B. Salves and silver bullets. *Cmaj*. 2010;182(7):E285-6.
107. Schepis TS, Marlowe DB, Forman RF. The availability and portrayal of stimulants over the Internet. *J Adolesc Health*. 2008;42(5):458-65.
108. Schifano F, Deluca P, Baldacchino A. Online availability of dextropropoxyphene over time, 2003-2005. *Cyberpsychology and Behavior*. 2006;9(4):404-9.
109. Schmidt MM, Sharma A, Schifano F, Feinmann C. "Legal highs" on the net: Evaluation of UK-based Websites, products and product information. *Forensic Science International*. 2011;206(1-3):92-7.
110. Schweim JK, Schweim HG. Internet pharmacies and counterfeit drugs. *Medizinische Klinik*. 2009;104(2):163-70.
111. Seeberg-Elverfeldt NJ. Mail-order trade in medicines in Europe: A guide for legislators to protect consumers. *European Journal of Health Law*. 2009;16(4):351-66.
112. Siemann H, Specka M, Schifano F, Deluca P, Scherbaum N. [Salvia divinorum--representation of a new drug in the Internet]. *Gesundheitswesen*. 2006;68(5):323-7.
113. Silva RR. Psychopharmacology news. *Journal of Child & Adolescent Psychopharmacology*. 2007;17(4):531-2.
114. Siva N. Search engines continue to advertise rogue online pharmacies. *BMJ*. 2009;339:b3457.
115. Siva N. Tackling the booming trade in counterfeit drugs. *The Lancet*. 2010;376(9754):1725-7.
116. Talsma J. Most Canadian online pharmacies are fraudulent. *Drug Topics*. 2014;10.
117. Tawab M, Schubert-Zsilavec M. [Central Laboratory: Warning against illegal trade on the Internet]. *Pharmazeutische Zeitung*. 2009;154(39).
118. Taylor E. Illegal human growth hormone markets: Issues in controlling online drug sales and advertising. *Journal of Legal Medicine*. 2008;29(2):237-53.

119. Teichman PG. Helping your patients avoid counterfeit medicines. *Family Practice Management*. 2007;14(3):33-5.
120. Thakor V, Leach MJ, Gillham D, Esterman A. The quality of information on websites selling St. John's wort. *Complementary Therapies in Medicine*. 2011;19(3):155-60.
121. Thuraija R, Barrass B, Persad R. Internet websites selling herbal treatments for erectile dysfunction. *Int J Impot Res*. 2005;17(2):196-200.
122. Traynor K. Trade group says thwarting drug counterfeiters remains challenging. *American Journal of Health-system Pharmacy*. 2007;64(24):2532-3.
123. Tremblay M. Medicines counterfeiting is a complex problem: a review of key challenges across the supply chain. *Current Drug Safety*. 2013;8(1):43-55.
124. Van Buskirk J, Roxburgh A, Farrell M, Burns L. The closure of the Silk Road: what has this meant for online drug trading? *Addiction*. 2014;109(4):517-8.
125. van der Heijden I, Pletneva N. How to protect consumers against the risks posed by the online pharmacy market. *Swiss Medical Informatics*. 2013;29.
126. van Hout MC, Bingham T. 'Silk Road', the virtual drug marketplace: a single case study of user experiences. *International Journal of Drug Policy*. 2013;24(5):385-91.
127. van Hout MC, Bingham T. 'Surfing the Silk Road': A study of users' experiences. *International Journal of Drug Policy*. 2013;24(6):524-9.
128. van Hout MC, Bingham T. Responsible vendors, intelligent consumers: Silk Road, the online revolution in drug trading. *International Journal of Drug Policy*. 2014;25(2):183-9.
129. Vecchione A. Faux drugs: Can they be stopped?The FDA and the pharmaceutical industry step up their anti-counterfeiting initiatives. *Drug topics*. 2005;149(13):26-34.
130. Wadman M. Drug ads move online, creating a web of regulatory challenges. *Nat Med*. 2010;16(1):22.
131. Watson R. EU drug monitoring agency voices concerns over "legal highs". *BMJ*. 2010;341:c6491.
132. Wechsler J. Campaign mounts to curb counterfeit drugs. *Pharmaceutical Technology*. 2012;36(9):30-4.
133. Weiss AM. Buying prescription drugs on the Internet : Promises and pitfalls - Patients can save time and money, but they can also end up with counterfeit or substandard medications. *Cleveland Clinic Journal of Medicine*. 2006;73(3):282-8.
134. WHO International Medical Products Anti-Counterfeiting Taskforce. Principles and Elements for National Legislation against Counterfeit Medical Products 2007. Available from: <http://www.who.int/impact/events/FinalPrinciplesforLegislation.pdf>.
135. World Health Organization. Safety and Security on the Internet: Challenges and advances in Member States 2011. Available from: http://www.who.int/goe/publications/goe_security_web.pdf.
136. Wright H, Nicholson J. Combating counterfeit medicines. *Pharmaceutical Journal*. 2009;282(7540):193.

Deelonderzoek 2: Interviewstudie

Methode

Aanvullend op het literatuuronderzoek zijn interviews gehouden met relevante veldpartijen en inhoudelijk experts. In samenspraak met de begeleidingscommissie is een lijst met personen opgesteld en deze zijn per e-mail en telefoon uitgenodigd. Op basis van het literatuuronderzoek is een interviewgide (zie Box 2) opgesteld die voorafgaand aan het interview ter informatie naar de geïnterviewden is opgestuurd. Interviews zijn opgenomen, samengevat, en ter controle (member check) opgestuurd naar de geïnterviewde.

Geïnterviewde personen/organisaties

In totaal zijn tussen 29 december 2015 en 30 maart 2016 zeventien interviews gehouden met twintig mensen van vijftien verschillende organisaties. Een overzicht van de geïnterviewde personen is opgenomen in tabel 2.

Tabel 2: Overzicht zeventien interviews: geïnterviewden en organisaties

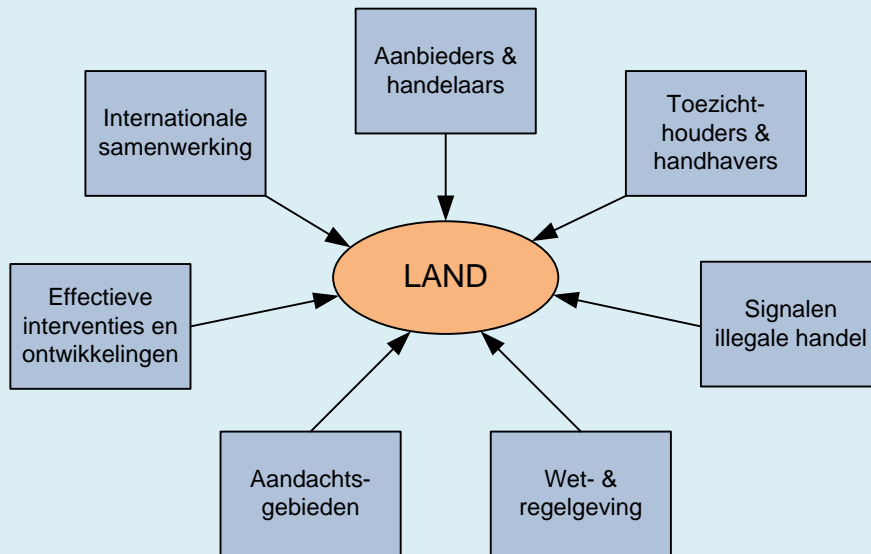
Interview met...	Organisatie
Marcel Moester	Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ)
Michael Snoeks	Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ)
Marly Kuijk	Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ)
José Puiman, Roeland Claessens, Meike Klaassen en Anouska Siem-Tjam	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn & Sport (MinVWS)
Thomas Voskuil	Openbaar Ministerie (OM)
Jan van Stek	Fiscale inlichtingen- en opsporingsdiens (FIOD)
Olivier de Hon	Dopingautoriteit
Ron Roelofs, Martin Vierbergen	Douane
Emile Laurensse, Spencer Paul	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)
Dries de Kaste	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)
Rik Wagenaar	Koninklijke Nederlandse Maatschappij tbv Pharmacie (KNMP)
Armand Voorschuur	Nefarma
Martin Favié	Bogin
Jan Benedictus	Patiëntenfederatie NPCF
Carl Jakobs	Consumentenbond
John Lisman	Lisman Legal Life sciences
Rosa Koenraadt	Onderzoeker University of Kent/Universiteit Utrecht

Box 2: Interviewgide Nederlandse stakeholders en experts

Inleiding

De illegale geneesmiddelenhandel via Internet is onoverzichtelijk en complex (zie figuur). De IGZ heeft de afgelopen jaren een positie verworven in dit speelveld met een handhavingsstrategie. Zij is weliswaar een belangrijke speler bij de handhaving, maar heeft te maken met veel andere spelers. Onze onderzoeksvraag is derhalve:

Welke mogelijkheden zijn er voor een effectief toezicht op en opsporing van de illegale geneesmiddelenhandel via Internet en welke specifieke maatregelen kan de IGZ als handhavende instantie nemen, als onderdeel van internationale afspraken en wetgeving, om te handhaven op de Nederlandse geneesmiddelenmarkt?

Doel interviewstudie

Het project is opgesplitst in verschillende onderdelen: literatuuronderzoek, interviews met Nederlandse stakeholders, internationale case studies om van andere landen te leren, invitational conference om aanbevelingen te genereren voor toezicht en handhaving op dit terrein.

Voor de interviewstudie proberen we te praten met verschillende stakeholders, zoals IGZ, VWS, OM, FIOD, Dopingautoriteit, apothekers, KNMP, Nefarma, de geneesmiddelenindustrie en onderzoekers. Het doel is inzicht te krijgen in de rol van de verschillende stakeholders en hun samenwerking met elkaar en om mogelijkheden voor verbetering te horen.

Vragen interview

De volgende vragen staan centraal tijdens het interview:

- Wat is de rol van uw organisatie in het toezicht op en de handhaving van de illegale geneesmiddelenhandel via Internet?
- Met wie werkt u samen? En meer specifiek: Wat is uw verhouding tot de IGZ?
- Hoe denkt u dat deze problematiek het beste kan worden aangepakt?
- Wat is daarbij voor uw organisatie nodig?
- Heeft u nog namen/contactpersonen van organisaties/instanties die we eventueel nog zouden kunnen interviewen?

In het rapport wordt niet letterlijk geciteerd; het staat de geïnterviewde vrij om vanuit zijn/haar organisatie en/of op persoonlijke titel te antwoorden.

Van het interview wordt een samenvatting gemaakt die wij u opsturen ter accordering.

Deelonderzoek 3: Internationale casestudies

Methode

Om te onderzoeken of andere Europese landen vergelijkbare problematiek kennen en om hun oplossingen te inventariseren zijn er, mede op verzoek van de IGZ, vier landen nader bestudeerd. In samenspraak met de begeleidingscommissie is op basis van gezondheidszorgsysteem, economische positie en Internetgebruik gekozen voor het Denemarken, Singapore, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.

Op het internet is, aanvullend op al geïdentificeerde publicaties in ons literatuuronderzoek, gezocht naar relevante publicaties en websites uit de vier landen. Er is onder meer gezocht naar beschikbare informatie over consumentenvoorlichting, aanbieders, wet- en regelgeving, handhavende partijen en andere relevante partijen, samenwerking met andere landen, signalen van illegale handel en interventies om illegale handel tegen te gaan. Er is een overzichtstabel gemaakt met de gevonden informatie over de vier landen, en een interviewguide is opgesteld met als doel om een vertegenwoordiger van de handhavende organisatie in het betreffende land te bevragen over de gevonden en aanvullende informatie. Het is bij twee van de vier landen gelukt om een vertegenwoordiger te spreken van de Danish Medicines Agency (DMA) uit Denemarken en de Medicines and Healthcare products Regulatory Agency (MHRA) uit het Verenigd Koninkrijk.

Box 3: Interview guide internationale case studies

Background

The Dutch Health Care Inspectorate (IGZ) is responsible for supervision of the healthcare system in the Netherlands. Dealing with the illegal trade of (counterfeit) medication has increasingly become a problem, mainly due to Internet and the possibilities it offers for illegal traders. In finding a way to improve effective supervision and detection of the illegal trade of medicines on the internet, a research project was initiated that focuses on how the Healthcare Inspectorate can improve their policy and procedures. One of the studies in this research project concerns international case studies of Denmark, Singapore, the United Kingdom and the United States.

Aim of the interview

The researchers have scoped the literature and internet to get insight into the combating of counterfeit medicines in your country. A summary of these findings is attached. The aim of the interview is to gain further insight and specifically explore what lessons could be learned from your country in combating the illegal trade of medicines on the internet.

Questions

The following questions will be discussed during the interview:

- How big of a problem is the illegal trade of medicines in your country? Is it seen as a major health risk?
- Do consumer organisations have an active role in combating counterfeit medicines? And what role do professional associations have?
- How often are counterfeit medicines reported to the relevant authorities? And who's reporting (e.g. patients, professionals, pharmaceutical companies)?
- What is the policy in taking down illegal websites that offer medicines? Does legislation make this possible?
- What are specific reasons for success in combating the illegal trade of medicines? And what is needed to improve the effectiveness of combating this illegal trade on the internet?

In our research report we won't quote interviewees. The information provided is merely used as input for our research report. After the interview we'll send a summary of the interview for feedback and approval.

Tabel 3: Samenvatting Internationale casestudies

	Denemarken	Verenigd Koninkrijk	Verenigde Staten	Singapore
1. Aanbod				
Cijfers over schaal en omvang	In 2012 was er een geval van vervalste HIV-medicatie in het reguliere circuit. Daarnaast is enkele keren medicatie uit het reguliere circuit gehaald vanwege risico op vervalsing.	Een op de vier huisartsen geeft aan patiënten te hebben behandeld voor bijwerkingen van medicatie die online is aangeschaft. De schaal en omvang van betrokkenheid van georganiseerde misdaad in illegale geneesmiddelenhandel is onbekend, onder meer door een gebrek aan data.	De online verkoop van geneesmiddelen werd in 2009 geschat op \$11 miljard, dit is een flinke stijging t.o.v. 2004 (\$4 miljard).	Gevallen van illegale geneesmiddelen zijn met name beperkt tot de zwarte markt. In 2008 werden 150 mensen in het ziekenhuizen opgenomen met ernstige hypoglycemie, na het innemen van vervalste erectiemiddelen.
Type middelen	De DMA ziet met name pakketjes die ongeregistreerde afslankmiddelen, erectiemiddelen en antibiotica bevatten. De meest populaire producten die via internet gekocht worden betreffen eiwitten en vitaminen, herbals en afslankmiddelen. Met name pijnstillende middelen en antiobiotica worden daarentegen in het buitenland gekocht	Met name erectie- en afslankmiddelen, terwijl ook anti-cholesterol, anti-psychotica en anti-depressiva zijn ontdekt..	Vervalsingen betroffen eerder met name leefstijlmiddelen (vooral Viagra), maar de markt is uitgebreid naar allerlei therapeutische middelen (zoals insuline, kanker medicatie, cardiovasculaire middelen).	Met name leefstijlmiddelen zoals Viagra.
Eigenschappen van illegale aanbieders	De verkoper kan iedereen zijn, van crimineel tot de individu die de medicijnen verkoopt die zijn overgehouden van een kuur. Men heft echter maar weinig ervaring met illegale middelen.	De 'netwerk'-organisatie domineert, met centrale figuren die de projecten initiëren en richtlijnen opleggen aan de andere spelers.	97% van de internetapotheken voldeed op de één of andere manier niet aan de wet- en regelgeving. Een aantal doet zich voor als Canadees.	-
Certification	Op de website van de Danish Medicines Agency staan lijsten met apotheken en hun over-the-counter-outlets en van andere bedrijven die zijn geautoriseerd om geneesmiddelen te verkopen aan consumenten.	Sinds 2008 is er een green cross logo van de RPSGB om geaccrediteerde online apotheken te helpen identificeren. Sinds 2015 eist de MHRA dat online verkopers het EU-brede logo vermelden en geregistreerd staan in hun database.	In 1999 heeft de NABP het Verified Pharmacy Practice Sites (VIPPS) programma opgezet (certificaat en lijst met veilige online apotheken).	Alle medicinale producten geïmporteerd of verkocht in Singapore moeten een licentie hebben van de Health Products Regulation Group, Health Sciences Authority.
Uitdagingen	Men weet dat er illegaal wordt gehandeld, maar niet de omvang.	De wet staat toe dat individuen medicijnen importeren die in het verkopende land legal zijn.	Bijna 40% van de medicijnen zijn in het buitenland geproduceerd en ongeveer 80% van de actieve	

	Denemarken	Verenigd Koninkrijk	Verenigde Staten	Singapore
		Sommige experts zeggen dat er wel data bekend zijn, maar dat de betreffende organisaties deze niet (kunnen) delen.	bestanddelen zijn geïmporteerd. Een ander probleem is het tekort van medicijnen op de reguliere markt.	
2. Vraag				
Cijfers over online aanschaf	Bijna 25% van de Denen heeft online medicatie of health food products online gekocht of overwogen dit te doen, en hetzelfde aantal heeft in het buitenland medicijnen gekocht of overwogen dit te doen.	Geschat wordt dat 2 miljoen Britten wel eens online medicatie aanschaf. Uit een vragenlijst van onder meer Pfizer en de MHRA blijkt dat 15% van de Britten wel eens online een geneesmiddel zonder recept heeft gekocht waarvoor wel een recept nodig is.	Volgens de Food and Drug Administration (FDA) heeft 1 op de 4 Amerikaanse internetgebruikers in de VS wel eens online geneesmiddelen gekocht.	-
Waar kan iemand heen met verdenking van illegale medicatie?	Bij verdenking moeten consumenten hun apotheek raadplegen die vervolgens de fabrikant of inspectie (DMA) kan benaderen. Tevens heeft de DMA een e-formulier op hun website voor verdenking op illegale activiteiten rondom medicijnen.	Patiënten kunnen contact opnemen met de MHRA bij zorgen of informatieve over illegal medicatie.	Patiënten kunnen contact opnemen met de apotheek. Professionals kunnen verdenkingen aan de FDA rapporteren..	Consumenten kunnen verdenkingen van illegale medicatie via e-mail of telefoon rapporteren aan de HSA.
3. Aanpak				
Nationale wetgeving	Het is verboden medicijnen te ontvangen die buiten de EU zijn verkregen. Alleen medicijnen voor persoonlijk gebruik en die legaal zijn verkregen mogen worden geïmporteerd. Voor receptplichtige medicijnen moet een hardcopy van het recept naar de apotheek worden gestuurd (kan niet via internet). De DMA of de EU moet een goedkeuring voor de handel hebben afgegeven. De internetapotheek moet gelieerd zijn aan een daadwerkelijke	Er zijn drie legale categorieën: - general sales list medicines (GSL) - pharmacy medicines (P) - prescription-only medicines (POM) Dit betekent dat de meeste medicijnen alleen verkocht kunnen worden met een recept, onder supervisie van een apotheker (voor SGL gelden iets lichtere criteria).	De Drug Quality and Security Act: track-and-trace system Ryan Haight Online Pharmacy Consumer Protection Act uit 2008 (the Act) regelt het kopen van online geneesmiddelen die alleen op recept verkrijgbaar zijn De staten zijn verantwoordelijk voor de regulatie van de verspreiding. De staat is primair verantwoordelijk voor veilige en juist gelabelde medicijnen en het reguleren van advertenties voor consumenten.	Medicines Act, Poisons Act, and/or Health Products Act voor het bepalen van de strafmaat.

	Denemarken	Verenigd Koninkrijk	Verenigde Staten	Singapore
	Apotheek.			
Maatregelen en straffen	Het importeren en verhandelen wordt gestraft met een boete of een gevangenisstraf tot 18 maanden, tenzij andere wetgeving een zwaardere straf vereist.	De maximale straf is 24 maanden (ten opzichte van tot 10 jaar voor andere overtredingen op het gebied van intellectual property).	Maximale straf is \$10,000 en/of 3 jaar gevangenisstraf.	Maximale straf is \$100,000 en/of 3 jaar gevangenisstraf op basis van de Health Products (voor andere wetten is dit tot 24 maanden gevangenisstraf).
Relevante organisaties / autoriteiten en samenwerking	<p>Danish Medicines Agency (<i>DMA</i>; Lægemiddelstyrelsen): houdt toezicht op geneesmiddelen en fabrikanten en distributeurs in het reguliere circuit.</p> <p>Het Danish Ministerial Network tegen IPR Infringements heeft de samenwerking en coördinatie tussen autoriteiten versterkt. Dit netwerk bestaat uit overheids- en beroepsorganisaties en relevante vertegenwoordigers uit het distributiekanaal. Counterfeit medicines is één van de onderwerpen die het netwerk behandelt. Er is onder meer een website (stopfakes.dk) gelanceerd.</p>	<p>Medicines and Healthcare Products Regulatory Agency (MHRA): is belast met onderzoek en handhaving met betrekking tot illegal geneesmiddelen.</p> <p>Andere relevante organisaties zijn Border Force (illegale medicatie is recent aan de beleidstrategie toegevoegd) en Her Majesty's Revenue and Customs (HMRC)</p> <p>Uit een recent rapport blijkt dat velen (Border Force, overheidsorganisaties en private sector stakeholders) vinden dat de relatie tussen de MHRA en de farmaceutische industrie verbeterd kan worden.</p>	<p>De FDA opereert onder het Ministerie van Gezondheid, is primair verantwoordelijk voor de veiligheid van geneesmiddelen, geregeld in de Federal Food, Drug and Cosmetic Act (the FDCA).</p> <p>De Drug Enforcement Authority handhaaft Controlled Substances Act bij online apotheken. De United States Customs Service werkt actief aan het vinden van distributiecentra van illegal internetapotheken. Medische organisaties zoals de American Medical Association (AMA) en de National Association of Boards of Pharmacy (NABP), hebben regels opgesteld en organiseren programma's in strijd tegen illegale apotheken. The Pan American Network for Drug Regulatory Harmonization (PANDRH) is een initiatief van de toezichthouders in de regio om de toezichtactiviteiten te harmoniseren.</p> <p>Er zijn veel betrokkenen die ieder hun eigen rol vervullen zonder expliciete samenwerkingsinitiatieven.</p>	<p>De Health Sciences Authority (HSA) bestaat uit drie onderdelen: the Health Products Regulation Group, the Blood Services Group, and the Applied Sciences Group.</p> <p>De Health Products Regulation Group reguleert geneesmiddelen en medische producten en zorgt ervoor dat deze aan kwaliteit- en veiligheidseisen voldoen.</p> <p>Samenwerkings initiatieven met onder meer de Immigration and Checkpoints Authority (ICA), Singapore Customs, Singapore Police Force (SPF), Central Narcotics Bureau, Agri-Food and Veterinary Authority (AVA) and the Housing Development Board (HDB) have zijn gemaakt. Voordelen zijn onder meer een grotere pool van getrainde officers.</p> <p>Interpol heeft in 2014 een overeenkomst getekend met HSA om trainingsprogramma's in het buitenland op te zetten om zo daar officers goed op te leiden om counterfeit medicatie te herkennen.</p>
4. Interventies				
Interventies gericht op	Een website (http://www.stopfakes.dk/) van het	Postcard guidance: de MHRA en de Royal Pharmaceutical Society of	De websites legitscript.com, pharmacyreviewer.com en	HSA Consumer Guide: The Dangers of Buying Medicines and Health

	Denemarken	Verenigd Koninkrijk	Verenigde Staten	Singapore
consumenten	<p>Danish Ministerial Network against IPR infringements geeft informatieve over de bescherming en aanpak van counterfeits.</p> <p>De Danish Health and Medicines Authority is een algemene campagne gestart over online aanschaf van medicatie, en een specifieke champagne gericht op afslankmiddelen.</p> <p>Op de website van de DMA is een lijst met apotheken en OTC outlets die een autorisatie hebben om medicatie te verkopen.</p>	<p>Great Britain (RPSGB) hebben een handleiding uitgegeven voor patiënten die via apotheken wordt verspreid.</p> <p>Bioscoop campagne: een schokkende champagne van oa. Pfizer en de MHRA over de gevaren van het aanschaffen van medicatie via internet.</p> <p>In 2013 is door een patiëntenorganisatie een rapport gepubliceerd over <i>miracle cures</i> op het internet: I've got nothing to lose by trying it</p> <p>De RPSGB heft een internet logo ontwikkeld waarmee consumenten bona fide internetapotheken kan herkennen.</p>	<p>pharmacychecker.com geven informatie over kwaliteit en prijzen van internetapotheken en maken reviews mogelijk.</p> <p>De FDA heeft in 2012 de champagne BeSafeRx georganiseerd om het beustzijn van e gevarebn van illegale online apotheken te vergroten.</p> <p>The Federal Trade Commission heft een website waar ze waarschuwt tegen illegal aanbieders van kankergeneesmiddelen.</p> <p>De koepel van apotheken heeft ook een website (awarerx.pharmacy) om het publiek voor te lichten.</p>	<p>Products Over the Internet</p> <p>Op de website van HSA staat een zoekmachine met informatie over illegale medicatie in omloop (productnaam, kleur, vorm, etc.)</p> <p>In 2005 hebben de Singaporean Association of Pharmaceutical Industries (SAPI) en Singapore Medical Association (SMA) een statement gepubliceerd waarin zij gezamenlijk waarschuwen voor de gevaren van medicatie die online of in het buitenland zijn aangeschaft.</p>
Interventies gericht op professionals	<p>Een werkgroep opgesteld door de Danish Health and Medicines Authority's Network against fake medicines heeft een "Guide to the Prevention of Counterfeit Medicines" uitgegeven. Deze bevat instructies van apotheken en farmaceutische bedrijven om het reguliere circuit te beschermen.</p>	<p>Guidance for Pharmacists and Dispensing Doctors</p>	<p>The NABP informeert haar leden over de ontwikkelingen in de markt en de risico's in het aanbod.</p>	-

Deelonderzoek 4: Invitational Conference

Methode

Op basis van de resultaten van de eerste drie onderdelen is een conceptrapport opgesteld. Op basis van de resultaten van de eerste drie deelonderzoeken zijn drie thema's geïdentificeerd:

- Wat zijn de grenzen van toezicht?
- Hoe bereiken we de consument?
- Wat willen we weten wat we nog niet weten?

Vervolgens zijn de eerste bevindingen gepresenteerd en getoetst tijdens een invitational conference voor relevante veldpartijen en inhoudelijk experts. Voor de discussie van de drie thema's zijn drie sprekers gevraagd om een presentatie over het betreffende thema te geven. Tevens is de aanwezigheid de vraag gesteld welke mogelijkheden voor verbetering zij zien op deze drie thema's. Ideeën konden deelnemers op post-its kwijt die tijdens de pauze zijn geïnventariseerd.

Box 4: Programma invitational conference

15.30-16.00	Registratie en ontvangst
16.00 uur	Welkom en opening door dagvoorzitter prof. dr. Paul Robben
16.10 uur	Presentatie onderzoek IQ healthcare, Radboudumc - Presentatie kernbevindingen en aanbevelingen door de onderzoekers - Vragen uit de zaal
16.30 uur	Wat zijn de grenzen van het toezicht op de illegale handel van geneesmiddelen? - Presentatie Marcel Moester (IGZ) - Reacties en vragen/discussie met de zaal
17.10 uur	Wat willen we weten van illegale geneesmiddelen wat we nog niet weten? Een schets van een onderzoeksagenda. - Presentatie Bastiaan Venhuis (RIVM) - Reacties en vragen/discussie met de zaal
17.50 uur	Pauze Buffet inclusief inventarisatie 'Wat zou je doen met een miljoen?'
18.50 uur	De consument centraal bij de aanpak van illegale handel van geneesmiddelen via internet! - Presentatie Meike Klaassen (VWS) - Reacties en vragen/discussie met de zaal
19.30 uur	Op weg naar een integrale toezichtsagenda? - Afsluitende discussie
19.55 uur	Afsluiting door de dagvoorzitter

Resultaten

Tijdens de invitational conference kregen deelnemers de vraag wat zij zouden doen met een miljoen euro. Deze vraag was gericht op drie thema's: het bereiken van de consument, uitdagingen bij toezicht en onderzoek. Deelnemers schreven hun ideeën op post-its en plakten deze tijdens de pauze op drie flap-overs. De ideeën (zie tabel 4) zijn als input meegenomen voor de discussie na de pauze.

Tabel 4: Ideeën - Wat zou je doen met een miljoen?

Bereiken van de consument	Uitdagingen bij toezicht	Onderzoek: wat willen we weten?
<ul style="list-style-type: none"> • Openbaar maken inspecties • Waarom doen ze wat ze doen? • Informeren op neutrale wijze (geen paternalistische insteek) • Geld voor positieve beïnvloeding, belonen van goed gedrag, inzetten rolmodellen. • Onderzoek motieven (diep), consumentengedrag en intensiveer daarmee de waarschuwingcampagne en beleidsmaatregelen (beschikbaarheid geneesmiddelen) • Waar en hoe de consumentenschade melden? • Preventie • Ook voorlichting bij de jeugd • Drijfveren voor aankoop op internet • Langdurende campagne om langdurig bewustzijn te bewerkstelligen 	<ul style="list-style-type: none"> • Schoonhouden van de legale keten • Selectie aantal grote casussen • Screenen websites en verwijderen • Toezicht op legale aanbieders goed organiseren, zodat de burger daarop kan vertrouwen. • Investeer meer in samenwerking alle verschillende partijen. NB. Ook evaluatie van afgeronde zaken, jurisprudentie en toek. beleid. • Is er ooit gedacht aan de inzet van "lok-patiënten", die iets te laten bestellen en daarna op basis daarvan de bron te traceren (zoals de politie fietsendieven opspoort met lokfietsen) • Eerst denken, dan doen (dus geld op de bank...) • Maak een zaak openbaar, op die manier komt het onderwerp meer/beter op de agenda en creëert het meer bewustzijn (hopelijk in positieve zin) bij patiënten • Inzicht + aanpak alle aanbodkanalen bijv. handel via darkweb (TOR etc.)? • Goede (driepoot*) samenwerking nationaal + EU *IGZ - Douane - VWS • Meer capaciteit • Risicogericht toezicht (waar risico's, daar toezicht) • Toezicht op basis van risico's • Successen openbaar maken 	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek naar de gezondheidsschade • Effect van campagnes op gedrag consumenten • Meer onderzoek naar de gezondheidsrisico's om de handhaving te verbeteren • Breng marktstromingen beter en meer gedetailleerd in kaart / welke middelen komen langs de douane? • Wat gebeurt er als de internetverkoop van AV middelen wordt vrijgegeven - door de markt te verdunnen met "legale" middelen worden de illegale middelen minder lucratief • Wie is nu de consument (patiënt van nu, patiënt van de toekomst)? Moet ons systeem en zo ja hoe veranderen/aanpassen? • Gezondheidsschade van niet-therapeutisch gebruik • Motieven consument helder krijgen. Wat zijn de risico's voor de individuele gebruikers? Wat zien we niet? Welk overheidshandelen leidt tot toename/afname van illegaal gebruik? • Studie naar nieuwe stoffen die echt gezondheidsschade geven om excessen van de markt te weren • Wat is daadwerkelijk gevaarlijk? Waar moet de handhaving zich op focussen? • Geld voor motieven onderzoek